

continent veritatem, et possunt occasionem præbere inductis ad peccandum graviter ex conscientia erronea.

41. *Lex ob hanc improprietatem injusta non obligat ad minorem et proportionatam censuram.* — Dices: esto in eo casu talis poena non teneat in totum, tenebit saltem ex parte proportionata culpæ; vel si culpa non est sufficiens ad excommunicationem majorem, incurreretur saltem minor. Respondetur, per se loquendo, hanc poenam censuræ imponi per modum unius et quasi indivisibilis juxta intentionem ferentis; et ideo vel tota est valida, vel nihil, nisi forte per accidens, et propter aliquas extrinsecas rationes, quoad aliquam partem interdum servanda sit, sicut infra dicemus de censura per sententiam illata. Eo vel maxime, quod cum talis lex quoad hanc partem nulla sit, nemo ratione illius ad aliquid obligatur, sed ita se habet ac si non esset condita. Et ideo non habet locum illa commutatio excommunicationis majoris in minorem, quia hæc sunt censuræ specie differentes, et tam verba legis quam intentio legislatoris in altera tantum terminata est, ut supponimus. De qua re plura inferius, agendo de censura per sententiam lata.

42. *Materia ex se indifferens, relata ad commune bonum potest esse gravis.* — Observare autem oportet, in hujusmodi humanis præceptis sæpe materiam eorum esse ex se indifferentem aut levem videri, et tamen relata ad aliquod commune bonum, quod respicit præceptum humanum, esse gravem, et ideo, si præcipiatur sub censura, validam esse talem censuram, ut quando iudex præcipit sub excommunicatione aliquem comparere in iudicio, aut cum Inquisitores vocant ad edictum audiendum, vel aliquid simile. Et ideo non facile sunt contemnendæ hujusmodi censuræ, vel putandum comminatorias esse, aut solum ad terrorem. Quia sæpe ignoratur gravis ratio, vel necessitas talis præcepti, quod materialiter (ut ita dicam) consideratum apparet leve, formaliter autem et in ordine ad talem finem est satis grave; et ideo oportet (sicut dicebam in superiori assertionem) satis certo et indubitanter constare levem esse culpam, et improprietatam esse censuram.

43. *Exemplo res declaratur.* — Vide Sot. lib. 4 de Just., quæst. 7, art. 1; Covarr., lib. 3 Variar., c. 3, n. 10; Med., C. de Restit., quæst. 8 et 10; Henric., in Sum., lib. 13, c. 17, n. 4, lit. F, G. — Accommodatum exemplum esse potest de his excommunicationibus, quæ

communiter feruntur, ut restituantur ea, quæ per furtum ablata sunt; nam si res furto sublata sit levis, ita ut furtum peccatum mortale non fuerit, omnes docent, talem censuram non esse validam, sed comminatorie interpretandam esse, ut in specie docuit Victoria, in Summa, tract. de Excom., n. 5; Covarruvias, in c. Alma, part. 4, § 9, num. 2 et 3; Castro, lib. 4 de Lege pœnali, c. 6, sub finem; qui graviter reprehendunt abusum eorum Episcoporum, qui pro levibus furtis censuram excommunicationis ferunt. Additque Victoria: *Ego credo, quod istæ excommunicationes non obligant, nisi præsumatur esse mortale id, de quo feruntur; non enim de hoc dubito.* Nihilominus tamen quando res tota, per furtum sublata, est gravis, et ad peccatum mortale sufficiens, quamvis contingat a multis esse per leves partes sublata (quod contingere potest absque peccato mortali alicujus), si feratur excommunicatio, (ut ferri solet) ut restituatur tale damnum, vel talis res, censetur valida excommunicatio, et obligans singulos damnificatores ad suam partem restituendam. Quia, licet in se appareat levis, tamen in ordine ad reparandum grave damnum est gravis; et ideo, licet ablatio fortasse fuerit veniale peccatum, quia grave damnum non fuit prævisum, neque intentum, tamen obligatio ad restituendum, quando jam constat de gravi damno, et præsertim post præceptum Ecclesiasticum impositum, potest esse gravis; atque adeo transgressio ejus erit sufficiens materia censuræ. Quod notavit Soto in 4, dist. 22, quæst. 1, art. 2, post med., versic. *Arguitur*, quanquam oppositum teneat Navarra, lib. 3 de Præstit., cap. 4, dub. 8, et eam tribuit Navarro, potestque ex illo colligi in Summa, cap. 17, num. 3 et 130, et cap. 27, num. 9, et in cap. Inter verba, 4 part., quæst. 3, num. 180. Sed hoc nunc exempli causa dictum sit; nam agentes de excommunicatione hoc plenius examinabimus.

Num pro qualibet culpa mortali possit censura gravis ferri.

44. *Ratio dubitandi.* — Igitur quoties constiterit gravem censuram ferri pro veniali culpa, pro constanti habendum est illam invalidam esse. Dubitari autem potest, an e converso sit etiam generalis regula, quoties constiterit culpam esse mortalem, validam esse censuram. Et ratio dubitandi esse potest, quia sæpe talis censura est immoderata

pœna, etiam respectu culpæ mortalis, quia, ut supra diximus, non pro quocumque mortali potest tam gravis poena ferri. Neque etiam videtur sufficere quælibet contumacia, quia inter contumacias est magna varietas, ut notant Gerson, Castro et Covarruvias, locis citatis; et licet illa, quæ pervenit ad malitiam mortalem, sub ea ratione gravis sit, in ordine tamen ad talem censuram potest esse levis; nec potest Ecclesia tam acerbo remedio uti ad exigendam obedientiam in quacumque materia, etiamsi alioqui ad mortale peccatum sufficiat. Unde Concil. Trident., sess. 25, cap. 3, prohibet ferri excommunicationes, nisi pro causis gravissimis; et auctores communiter reprehendunt Ecclesiæ ministros, qui propter leve aliquod furtum, etiamsi mortale peccatum sit, ejusmodi censuras ferunt.

45. *Conclusio.* — Sed nihilominus de nulla censura, vel excommunicatione lata per legem, aut præceptum obligans sub mortali peccato, auferem dicere nullam esse. Quia quamvis ad prudentiam iudicis pertineat non ferre hujusmodi censuram pro quovis peccato mortali, tamen ubicumque intervenit peccatum mortale cum contumacia, est proportio sufficiens saltem ut censura valida sit, quia cum omne peccatum mortale tollat vitam animæ, utendo rigore non prorsus injusto potest Ecclesiasticus iudex per censuras coercere subditum, ut pareat in quacumque re sub mortali culpa obligante. Unde Victoria supra dicens censuram esse invalidam, quæ pro furto levi fertur, statim addit: *Nisi tale sit, ut præsumatur esse peccatum mortale.* Et ad eundem modum loquuntur reliqui auctores. Ac denique quamvis interdum esset res dubia, semper est pro valore legis præsumendum, juxta ea, quæ diximus.

46. *Duplex potest esse injustitia in hujusmodi lege.* — Quocirca duplicem injustitiam in hujusmodi lege distinguere possumus, unam legalem, alteram quasi commutativam; hæc posterior intervenit, quando lex imponit poenam, quam revera non meretur ejus transgressor, quia est omnino improprietata; prior autem erit, quando licet respectu transgressoris poena non sit omnino indebita aut excedens, tamen respectu boni communis, quod respicit justitia legalis, est inordinatum medium, et fortasse etiam nocivum, cogere per talem censuram ad observationem talis legis. Quando ergo censura est posteriori modo injusta, et inæqualis culpæ, me-

rito censetur nulla, quia non tam est poena quam injuria; actio autem injuriosa, quatenus talis est, non potest habere vim obligandi. At vero quando censura solum est injusta priori ratione communi, et legali, id non satis est ut sit nulla, quia respectu ejus, cui imponitur, non continet injustitiam propriam, aut inæqualitatem simpliciter; solus autem defectus contra justitiam legalem per se non sufficit ad invalidum reddendum actum, nisi intercedat jus aliquod positivum irritans illum, ut in sequenti puncto iterum dicemus. Sicut etiam injustitia legalis per se sumpta non obligat ad restitutionem, nisi admisceatur injuria contra commutativam, ut nunc suppono.

47. *Quorundam limitatio.* — Quidam tamen limitant hanc posteriorem partem, dicentes, si Prælati ita abutatur potestate, ut passim præcepta obligantia ipso facto sub censura seu excommunicatione multiplicet, idque cedat in contemptum Ecclesiasticæ potestatis, tunc censuram invalidam esse, quia repugnat præcipuo fini suo, qui est, ut Ecclesiæ auctoritas et obedientia conservetur. Verumtamen quantumvis hæc præcepta multiplicentur, si in nullo illorum in particulari reperitur prædicta injustitia quasi commutativa, sed in quolibet per se sumpto est sufficiens causa saltem mortalis inobediendiæ, et contumaciæ, dici non potest tales censuras esse nullas, quia nec de omnibus id affirmari potest, tum quia multum derogaret Ecclesiasticæ disciplinæ et potestati, tum etiam quia plures illarum possunt esse non solum justæ, sed etiam convenientes; neque etiam id potest de quibusdam affirmari et non de aliis, quia nulla est disparitatis ratio. Nisi quis fortasse dicat, priores esse validas; postquam autem nimium multiplicari incipiunt, illas posteriores invalidas esse. Quod sane esset improbabile, quia nullus hominum discernere potest, quando incipiat ille numerus excommunicationum esse tantus, ut censuras invalidet; nisi forte, quando jam præceptum censeatur esse de re impossibili, seu repugnans superioribus præceptis, aut quod simul cum illis impleri non possit; tunc autem defectus non solum erit contra justitiam legalem, sed etiam contra commutativam, quia præcipit res impossibiles; tunc autem ita erit invalida censura, sicut et præceptum ipsum. Non est autem, cur in eo casu præceptum posterius datum magis dicatur esse nullum, quam prius; imo potius si illa

impossibilia sunt, judicandum est posterius revocare illud, quod prius fuit datum; quanquam interrogandus, et consulendus sit ipse Prælati, ne forte per inadvertentiam id fecerit. Quod si sciens velit omnia illa præcepta, et censuras simul imponere, tunc subditus satisfaciet, si id, quod moraliter sibi possibile est, fecerit; eritque in arbitrio ejus inter ea mandata eligere quod sibi placuerit, sive prius, sive posterius datum sit; tunc enim ordo temporis nihil præstat, cum potestas et voluntas præcipientis eadem sit.

SECTIO VII.

Utrum censura lata ab homine per specialem sententiam nulla sit ex defectu causæ, vel tantum injusta.

1. *Censura lata per sententiam nullam ex defectu jurisdictionis est nulla.* — Superest dicendum de censura lata ab homine per propriam sententiam condemnatoriam vel declaratoriam. Et primum suppono, quotiescumque sententia est injusta ex defectu jurisdictionis, censuram non solum injustam esse, sed etiam nullam, quia etiam ipsa sententia nulla est. Et quoad hoc eadem est ratio de sententia, quæ de lege, quia sententia est etiam actus jurisdictionis; et ita in hoc omnes conveniunt. Et hac ratione censura, lata per specialem interpositam appellationem, est nulla, ut infinita fere jura disponunt, quia per appellationem interpositam videtur jurisdictionis iudicis dormitare, ut dicitur in cap. Pastoralis, § Verum, de Appellat. Item ex eadem radice censura lata ab excommunicato nulla est, quia per excommunicationem tollitur, vel suspenditur jurisdictionis. Et sic de aliis.

De sententia injusta contra justitiam legalem.

2. *Censura lata per sententiam habentem defectum substantialem legalem est nulla.* — Secundo suppono, duobus modis (sicut de lege dixi) sententiam posse esse injustam, primo contra solam justitiam legalem, ut puta quia in ea ferenda servatus non fuit debitus ordo juris, absque alia injustitia. De quo ordine juris ulterius subdistingendum est; nam quidam est accidentalis tantum, ut est in præsentem, quod sententia scripto feratur, quod præcedat canonica monitio, etc. Alius est substantialis, utpote necessarius, ut sententia valida sit, ut erit in præsentem, quod legitima citatio partis præcedat, quod causa censuræ

legitime et juridice probata sit; ac denique hujusmodi est omnis illa conditio, quæ vel jure naturæ, vel ex speciali jure positivo ita præscripta est. Quando ergo in sententia est defectus substantialis ordinis juris, certum est censuram non solum esse utcumque injustam, sed prorsus invalidam, quia sententia ipsa nulla est, et sententia nulla nullum potest inducere effectum, juxta l. 4, § Condemnatum, ff. de Re judicata. Et de hujusmodi defectu loquuntur multa jura, quando aiunt, sententiam esse nullam contra leges aut canones prolatam, ut in cap. 4, et cap. Cum inter, de Re judicata, et in leg. Præses, et leg. Cum prolatis, ff., eodem titulo, et in leg. 4, ff. Quæ sententia sin. appellat. rescindenda, et in leg. 2, Codic. Quando provoc. non est necesse, et optime in leg. Prolatam, C. de Sent. et inter. Et hujusmodi sententia dici solet in jure esse contra jus constitutionis, quod censetur esse aliud ac esse contra jus litigatoris, ut patet ex dicto cap. Cum inter, de Re jud., et c. Venerabilibus, § Sane, de Sent. excom., num. 6. Quod tamen intelligo, quasi directe, et immediate, nam ex consequenti, et quasi remote, etiam prior redundat in injuriam litigatoris. Nam si quis recte consideret, talis sententia non solum est contra justitiam legalem, sed etiam contra commutativam; ut in exemplis positus, si quis damnatur non citatus, ei fit manifesta injuria; idemque est si damnatur non legitime et juridice convictus; et in universum, si per sententiam nullam condemnatur, ex quoecumque capite nulla sit; quare mirum non est, quod talis censura sit prorsus nulla.

3. *Si autem defectus accidentalis sit, est valida.* — Quando vero in sententia solum deest ordo juridicus accidentalis, tunc dici potest aliquo modo injusta respectu justitiæ legalis, non tamen respectu commutativæ; estque sententia valida, et consequenter etiam censura, per illam lata, valida est, licet secundum eandem rationem injusta sit, quia hæc injustitia non est proprie respectu ejus, in quem fertur censura, sed solum respectu juris, et boni communis. Unde in jure interdum talis sententia absolute justa appellari solet, ut patet ex c. Sacro, de Sentent. excom. Quod etiam in superioribus annotavimus, cum de forma ferendi censuras ageremus. Atque in hoc etiam nullum discrimen invenio inter Jurisperitos et Theologos. Estque distinctio data conformis doctrinæ D. Thomæ, 2. 2, quæst. 63, art. 3.

De sententia injusta contra justitiam commutativam.

4. *Censura sententia lata ex causa quæ vere existit, non tamen in judicio probata, est nulla.* — Alio ergo modo potest esse injusta sententia contra justitiam commutativam ex defectu legitimæ causæ, quod nunc præcipue agimus. Potest autem hoc etiam variis modis accidere; duo tamen sunt præcipui. Unus quando censura fertur sub titulo sufficientis causæ, non tamen veræ, sed tantum præsumptæ. Alter est, quando fertur etiam sine titulo causæ sufficientis, sed absolute ex causa iniqua, seu levi, et improporcionata. Rursus in priori membro possunt varii modi distingui, scilicet, quod sufficiens causa excommunicandi neque in re ipsa existat, neque satis probata sit in judicio; vel solum quod causa revera non existit, in judicio vero probata sit, ita ut judex secundum allegata, et probata legitime pronunciat: quæ sententia in exteriori foro et in interiori, quantum spectat ad conscientiam iudicis, justa est; juste enim facit sic pronunciat; comparatione autem facta ad eum, qui condemnatur, non habet æqualitatem rei ad rem; et hoc modo dici potest in re ipsa injusta, cum per illam condemnatur innocens; ergo in re non habet medium justitiæ, quod est per æqualitatem rei ad rem. Tertius item modus addi posset, quando justa causa in re vere subest, tamen in judicio non est legitime probata. De hoc tamen ultimo modo jam dixi, hanc sententiam esse nullam ex defectu substantialis ordinis judiciarii; nec enim satis est, quod causa in re subest, si sit occulta, quia judex humanus non potest de sibi occultis judicare. Est autem occulta quoad effectum ferendi sententiam, quamdiu juridice probata non est, etiam si alioqui privatim nota sit illi homini, qui judex est, ut colligitur ex c. 4, cum aliis, 6, quæst. 2. Et sumitur ex Glossa, Innocent., Abbate, et aliis in cap. Sacro, de Sent. excom. Et multa ad hoc confirmandum sumi possunt ex Navar., in c. Cum contingat, de Rescriptis, in causis nullitatis, præsertim in octava; et in Sum., c. 27, num. 11; unde, sicut de naturalibus causis dicunt philosophi, non satis esse ad actu causandum, quod habeant virtutem, nisi etiam sufficienter sint applicatæ juxta modum suum, ita in præsentem dicere possumus, delictum in re ipsa commissum, etiamsi ex se sufficientem præ-

bere possit causam censuræ, tamen, nisi sit convenienter applicatum in judicio per sufficientem probationem, non posse illam causare, ideoque talem censuram invalidam esse.

5. *C. Nemo, 2, quæst. 1, et c. Audivimus, 24, quæst. 1, objiciuntur et exponuntur.* — Sed objici potest c. Nemo, 2, quæst. 1, et c. De illicita, 24, quæst. 3, ubi prohibetur ferri censura, antequam causa probetur. Et tamen, si ita ferri contingat, ait ibidem: *Qui sic excommunicatus est, majoris sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctæ communionis redeat.* Respondetur primum, illa verba non semper indicare priorem sententiam fuisse validam, ut patet ex c. Audivimus, 24, quæst. 1, ibi: *Quia excommunicatus te excommunicare non potuit, Apostolica auctoritate te, tuosque absolvendo, mandamus exinde nunquam curare.* Quæ verba duriora sunt, quia interponunt verbum *absolvendi*, quod in alio textu non habetur; et tamen constat illam excommunicationem fuisse nullam. Unde Glossa ibi declarat, *Absolvendo, id est, non ligatos esse declarando.* Affertque similia jura, in c. Excellentissimus, 11, quæst. 3, et c. Auctoritatem, 46, quæst. 6. Quæ expositio nobis non est necessaria, quia, ut dixi, in dictis decretis non interponitur verbum *absolvendi*. Addit vero Glossa aliam expositionem, scilicet, *absolvendo de facto, id est, faciendo, ut ad communionem redeant, qui de facto ab illa separati fuerant; sicut e converso, hæretici quidam, qui vere sacerdotes non erant, deponi dicuntur in cap. S quis confugerit, 4, quæst. 1, id est, depelli ab eo munere, quod de facto exercebant.* Quæ expositio optime quadrat ad superiora jura, in quibus solum dicitur: *Ut ad gratiam sanctæ communionis redeant, qui erant de facto privati.* Volunt autem jura hoc fieri auctoritate superioris, quia ipsa disponunt, ut omnia ordinate et juridice fiant, et eo modo quo publice, et coram tota Ecclesia fieri oportet. Et ideo ex illis decretis non potest colligi, talem sententiam fuisse validam, sed potius oppositum insinuat, dum nulla mentio fit absolutionis, quæ necessaria sit.

6. *Si causa in re, et in probatione deficiat, sententia et censura sunt nullæ.* — Atque hinc a fortiori sequitur, quando sententia est priori modo injusta, scilicet, quia causa neque in re existit, neque est sufficienter probata, talem sententiam et consequenter censuram omnino invalidam esse, quia si defectus probationis sufficit ad nullitatem, etiam existente

re, multo magis si res non existat. Atque de sententia sic injusta videtur potissime loqui S. Nicon., in epist. ad Enclitium, cujus fragmentum refertur, 1 tomo Biblioth. Sanct., ubi sic ait: *Scias, Pater, quod divinæ Scripturæ cum divinis canonibus definiunt, quod injustæ quæ imponuntur punitiones apud Deum non ligant, etiamsi Pontifex eas imposuerit; quanto magis si inferior, ut dicit sanctus Dionysius? Qui itaque inconsiderata sententia, et intemperante animo aliquem a fidelibus separavit, non solum eum non attingit, sed in ejus etiam caput recurrit, sicut sanctæ quoque Synodi pronunciant.* Et inferius refert B. Petrum dicentem ad Clementem: *Tu quidem ea ligabis, oportet, et solves quæ solvenda sunt.* Et S. Nicolaum dicentem: *Si antistes præter Dei scopum punierit, Deus eum non sequitur, et ecce invenitur pœna, quæ ab eo infligitur, injusta, et propterea invalida.* Hæc enim omnia maxime locum habent in hac sententia, undique, ut ita dicam, injusta, id est, ex re ipsa, et ex defectu probationis. Quamquam extendi etiam possint ad omnem sententiam injustam substantialiter, ut sic dicam, seu contra justitiam commutativam; quæ sententia in eadem epistola merito dicitur lata non secundum sacros canones, sed secundum propriam voluntatem.

7. *Omnem censuram absque prævia monitione nullam esse.* — Ex quo etiam obiter constat, verum esse, quod in superioribus dicebamus, omnem censuram latam absque omni prævia monitione nullam esse; nam talis modus solum habere potest locum in censura lata per hujusmodi sententiam, nam ea, quæ fertur per legem, vel præceptum, repugnantiam involvit quod feratur sine monitione prævia, quia ipsum præceptum monitionem includit. Sententia autem, qua censura fertur, aut est tantum declaratoria criminis, aut illativa censuræ; prior non imponit censuram, sed solum declarat contractam ex transgressione legis imponentis illam, et consequenter etiam declarat præcessisse monitionem sufficientem per ipsam legem. Ex quo etiam fit (ut hoc obiter notemus) justitiam vel injustitiam talis sententiæ nihil referre ad valorem ipsius censuræ in se, quia hæc solum pendet ex lege, et ex vera et sufficiente transgressione ejus; refert tamen ad valorem ipsius declarationis, et ad effectus, qui ab illa pendent, ut postea videbimus; et quoad hoc proportionaliter locum habent in hujusmodi sententia omnia quæ diximus de

sententia, per quam fertur censura. Quando vero sententia est condemnativa, et illativa censuræ, si nulla monitio præmissa sit, nec contumacia præcedere potest, et consequenter neque vera ac sufficiens causa censuræ, juxta dicta in sectione præcedente; et ideo talis censura semper est nulla ex defectu causæ tam in re ipsa existentis, quam in judicio probatæ. Quia, cum monitio esse debeat actus ipsiusmet judicis, si in re non præcessit, non potest juridice præsumi seu probari. Quamquam accidere potest, ut ex parte judicis præcedat, nimirum, quia ipse fieri mandaverit; et tamen quod in re ipsa facta non sit; et nihilominus in judicio sufficienter, quamvis falso, probetur factam esse; et tunc eadem erit ratio de tali causa, et de omni alia, quæ cum in re non existat, in judicio probatur.

Num censura lata ex causa in re falsa, juridice tamen probata, valida sit.

8. *Rationes dubitandi pro utraque parte.*

— Tota ergo difficultas et controversia, si qua est, revocatur ad eam censuram, quæ fertur ex causa in re ipsa falsa et nulla, vel insufficiente, tamen juridice probata, et consequenter per sententiam legitimam imposita. Hinc enim apparet talem censuram validam esse debere, primo, quia sententia est valida; ergo habet suum effectum. Secundo, quia judex juste per illam præcipit; ergo alter tenetur etiam in conscientia obedire. Tertio, quia si quis innocens secundum allegata et probata condemnatur ad mortem, tenetur obedire et sustinere illam, nec potest licite per vim resistere, etiamsi valeat; ergo similiter in presenti, etc. In contrarium vero est, quia ille cum in re sit innocens, apud Deum non est ligatus; ergo neque ab Ecclesia ligari potest per talem sententiam. Secundo, quia quotiescumque pœna imponitur ex sola præsumptione absque veritate, quæ in re ipsa sit, potest licite qui sic condemnatus est effugere talem pœnam, quantum in ipso est, nisi per vim compellatur; ergo idem dicendum est de hac pœna, quæ maxima est. Tertio, quia si censura est per legem imposita, et quis revera non est transgressus legem, non incurrit censuram, quantumvis ab aliis existimetur transgressor legis, imo quamvis per sententiam declaratoriam in exteriori foro justam sit declaratus; ergo idem erit de censura lata per sententiam condemnatoriam, ex sola externa probatione, sine veritate in re.

9. *Prima opinio.* — In hac igitur re videtur esse diversitas opinionum; nam quidam censent illam censuram validam esse. Ita videtur docere D. Thom. in 4, d. 18, q. 2, art. 4, quæst. 4, ubi primum generaliter ait, omnem sententiam, quæ nulla non est, habere suum effectum et obligare excommunicatum, ut ei obediat; hæc autem sententia, de qua nunc agimus, non est nulla, cum in suo foro justa et legitima sit. Unde inferius de hac in specie loquens, vocat eam censuram ex debita causa ex parte censuræ, non vero ex parte ejus cui imponitur. *Sicut* (inquit) *cum aliquis pro falso crimine in judicio probato excommunicatur. Et tunc si humiliter sustinet, humilitatis meritum recompensat excommunicationis damnum.* Et in solutionibus argumentorum ait, non esse inconveniens, ut innocens, et invitus aliquando privetur per modum pœnæ auxiliis externis, quibus per Ecclesiam juvari potest ad salutem. Sequuntur eandem sententiam Rich. ibi, art. 3, quæst. 5; Palud., q. 4, qui apertius declarat, talem censuram obligare in conscientia; Durand., quæst. 4, num. 6, in fine; D. Antoninus, 3 part., tit. 24, cap. 73; Guillelm. Parisiens., in 2 part., tit. de Sacrament. ordin., § Post hæc autem prosequimur; Cordub., lib. 4 Quæstionarii, quæst. 43; et Gloss., in cap. 4 de Sentent. excomm., in 6, verb. *Propter quam*, ubi ait, sententiam excommunicationis ex falsa causa latam, esse validam, quam opinionem communem esse, et veram existimavit Covarruvias, dict. cap. Alma, 4 part., § 11, n. 14; et Corduba supra plures Canonistas et Summistas pro eadem sententia refert, et late illam probat. Summa vero rationum omnium est, quam in principio tetigimus. Et potest revocari ad hoc principium, quod actus clavium validus est, quotiescumque clavis non errat; sed in casu, quem tractamus, clavis non errat; ergo ejus actus, qui est censura, validus est.

10. Dices: principium illud est verum de clave non errante in re ipsa, secus vero est de clave non errante solum secundum existimationem hominum, ut in prædicto casu contingit; nam probatio exterior solum est hominum existimatio. Sed contra, quia clavis per metaphoram significat potestatem; ergo tunc vere dicitur non errare, quando operatur secundum scientiam sibi proportionatam. Unde, cum hæc potestas quoad hanc partem data sit ad punienda delicta, debuit esse efficax ad operandum valide, ita ut sortiatur effec-

tum, quotiescumque legitime in suo ordine et secundum scientiam sibi accommodatam operatur. Ut, v. gr. si superior ex sufficiente probatione præciperet alicui in pœnam, ut jejunaret, obligaret illum, etiamsi in re non deliquisset, quia præceptum est justum. Item, si confessor absolvat a peccato, quod secundum informationem pœnitentis recte judicat esse veniale, absolutio est valida, etiamsi in re ipsa mortale fuerit. Et e contrario, si judicavit esse mortale, quod erat veniale, et ideo gravem pœnitentiam imposuit, tenetur pœnitens illam exequi. Similiter, indulgentia concessa ex causa legitima secundum prudentem existimationem concedentis, est valida, quamvis in re causa non subsit. Ac denique, si quis privetur beneficio per sententiam justam solum secundum allegata et probata, revera manet illo privatus; ergo illud principium universale est, etiam in illo sensu; ergo in proposito etiam verum habet.

11. *Secunda opinio.* — Aliorum vero sententia est talem censuram in foro conscientiae ad nihil obligare, quod est dicere in re ipsa non esse validam, in foro tamen exteriori servandam esse ratione scandali, quia saltem in illo foro sententia illa rite prolata est. Ita sentit Alex. Alens. (quamquam soleat in contrarium citari), 4 part., quæst. 22, membr. 2, art. 4 et 2, si inter se attente conferantur, quamvis generatim et confuse de excommunicatione injusta loquatur; quo modo etiam loquuntur, et in eandem sententiam inclinant Major in 4, dist. 18, q. 2, conclus. 3, corol. 4; Gab., q. 2, conclus. 8; expressius Adrian., Quodlib. 6, q. 4; Cajet. late, 2, 2, q. 70, art. 4, ad 2, et tom. 4 Opusc., tract. 19, ad 2; Soto in 4, dist. 22, quæst. 1, art. 3, corol. 3, et Relect. de Tegend. secr., quæst. 1, membr. 3, conclus. 4. Et in re idem videntur sentire Covar., c. Alma mater, part. 1, § 7, num. 5, ubi alios refert; et Navarr., in Summ., cap. 9, num. 4, et cap. 27, num. 3. Quamvis in modo loquendi aliquantulum differat, dicens hujusmodi sententiam aliquo modo obligare in conscientia, de quo postea videbimus. Et huic etiam sententiæ favent auctores omnes, qui tenent censuram ex falsa causa latam nullam esse, nam hujusmodi est hæc, de qua nunc agimus. Tenent autem id Cardinalis, Panormitanus, et Felinus, quos refert Covarr., dict. § 11, num. 4.

12. Fundamentum hujus sententiæ est, quia sententia in tantum est vera et valida, in quantum est justa; nam intrinsece est ac-

tus justitiæ, et est quedam lex particularis; de ratione autem omnis legis est æquitas. Item est conclusio iudicii; iudicium autem, si non sit justum, non est iudicium, ut dixit D. Thom., et late explicuit, et confirmavit Cajetanus in citato loco 2. 2, et sumitur ex Isidoro, 48 Etymolog., cap. 15, et refertur in cap. 1, 23, quæst. 2; ergo valor, et efficacitas sententiæ, debent commensurari justitiæ ejus; at vero sententia, de qua agimus, secundum veritatem et conformitatem rei ad rem est plane iniqua et injusta; secundum forum autem externum, et per conformitatem ad scientiam et probationem publicam habet æquitatem; ergo eadem proportione, in re ipsa et in veritate non habebit effectum, sed solum quantum ad exteriorem observantiam. Et confirmatur, nam efficacia sententiæ non excedit justam intentionem ferentis; sed verisimile non est Ecclesiam velle in conscientia, et coram Deo innocentem ligare, imo nec talis intentio esset justa, cum sit contra æquitatem rei, quam unusquisque debet intendere, quantum potest. Et præterea, quia alias excederet Ecclesia limites potestatis ligandi, quam solum accepit ad coercendos inobedientes, non ad ligandum innocentes. Unde confirmatur tandem, quia si aliter ferretur illa sententia, erraret clavis; at vero dum clavis errat, non operatur, quia non est data in destructionem, sed in ædificationem, ut dicitur, 1 ad Cor. 10, et ideo æterni tribunalis iudicis illum reum non habet, quem injuste iudex condemnat, ut dicitur in cap. 1 de Sentent. et re jud., in 6, et sumitur ex cap. A nobis, 2, de Sent. excomm. Quod si apud Deum, et in cælo talis sententia non obligat, nec in terris in conscientia obligabit, juxta multa decreta, 11, q. 3, et 24, q. 1 et 4.

Quæstio resolvitur, et inter relatas sententias iudicium fertur.

43. *Sic ligatus non privatur communione Ecclesiæ in suffragiis, et orationibus, etc.* — Inter has opiniones media via incedendum censeo, et aliquid utrique concedendum. Primum enim certum existimo, hujusmodi censuram non esse validam quoad omnes effectus censuræ, seu quoad omnia detrimenta et damna, quæ infert. Et in hoc habet verum secundam sententiam; satisque convincitur, ut opinor, fundamento ejus, constabitque evidentius, si in particulari explicetur. Damna enim, quæ censura infert, duplicia sunt;

quædam dici possunt spiritualia, alia temporalia, seu divina, et humana. Rursus, spiritualia damna dupliciter inferuntur ab Ecclesia per censuram: quædam potestati (ut sic dicam), id est, per immediatam efficaciam Ecclesiasticæ potestatis; quo modo privatur excommunicatus participatione communium suffragiorum et orationum; et quoad hoc ab Ecclesia præscinditur efficaciter per ipsammet censuram. Quoad hunc ergo effectum incredibile est esse validam et efficacem prædictam censuram. Neque id aperte affirmat ullus auctorum, qui pro opinione prima citantur, quia neque est verisimile, Deum dedisse hanc potestatem Ecclesiæ, cum esse non possit in ædificationem, sed solum in destructionem. Neque etiam est credibile, Ecclesiam intendere uti sua potestate, vel censuram ferre in dicto sensu, tum propter rationem superius factam, tum etiam quia cum Deus non excludat justum a consortio, et participatione justorum, etiamsi ab hominibus injustus habeatur, non est verisimile velle Ecclesiam in hoc discrepare a divino iudicio, cum neque ad bonum commune, neque ad bonum illius, qui sic condemnatur, utile sit.

44. *Alia spiritualia nocumenta quæ præceptive infert censura, per se non obligant sic ligatum.* — Alio præterea modo infert censura spirituale nocumentum præceptive, ut sic dicam, quia nimirum prohibet, ne quis sacra audiat, vel recipiat, vel efficiat, et similia, quæ ex vi solius censuræ non statim auferuntur quantum ad executionem; potest enim excommunicatus non obstante censura re ipsa Eucharistiam accipere, etc.; sed prohibentur per censuram, et ideo dico præceptive auferri, quia sub præcepto prohibetur harum rerum spiritualium usus. Et de his etiam detrimentis existimo, per se loquendo, non inferri per hujusmodi censuram, sed solum quantum necesse fuerit ad obediendum Ecclesiæ præcepto in publico seu in exteriori foro. Itaque, licet aliquis hoc modo interdictus sit, potest audire Missam in conscientia, vel secreto, vel ubi ignoratur ejus interdictio. Et sacerdos sic suspensus poterit sacrum facere cum eadem circumspectione; et simili modo excommunicatus, Eucharistiam sumere, etc. Hoc etiam omnes docent, et rationes, quibus probavimus præcedens membrum, hoc etiam demonstrant, quantum ad eam partem, quæ hujusmodi excommunicato, vel suspenso secretum usum talium rerum concedit. Quantum ad aliam vero partem de ab-

stinendo in publico, ratio est, quia oppositum cederet in contemptum clavium Ecclesiæ, cum in publico ejus præceptum sit justum, et excusatio sit occulta. Unde etiam manifestum est oriri in conscientia obligationem ad servandam censuram hoc modo, et quoad hanc partem, quia sic excommunicatus, v. gr., peccaret, si publice Missam audiret, aut Eucharistiam sumeret, ut omnes docent, et statim ratione explicabitur; ergo lata tali excommunicatione, orta est obligatio in conscientia ad servandam illam, saltem quoad hanc partem.

Unde proveniat sic ligato obligatio abstinendi in publico ab actionibus censura prohibitis.

45. *Prima sententia.* — Dubitari tamen potest, qualis sit hæc obligatio, an solum per accidens ratione scandali vitandi, an etiam per se ratione justæ præcepti. Nam Doctores valde confuse loquuntur; interdum enim dicunt hujusmodi sententiam ligare quoad publicas actiones, quia est valida saltem in foro exteriori, ut Cajetanus et alii loquuntur, vel etiam quia simpliciter est vera censura, ut contendit Navar. cum aliis quos refert; ergo non tantum obligat ratione scandali, sed per se ratione suæ virtutis. Et confirmatur, quia alias nulla esset differentia inter hanc censuram, et illam quæ absolute est invalida; nam hæc etiam obligare potest ad sui observationem ratione scandali vitandi; ut si alii ignorarent illam esse nullam, et solum seirent esse latam; solumque posset esse discrimen, quod rarius accidet hæc occasio scandali in sententia omnino nulla, quam in ea, quæ in exteriori foro justa et valida est.

46. *Secunda sententia.* — In contrarium vero est, quia iidem auctores explicant hanc obligationem solum per ordinem ad scandalum vitandum, adeo ut Navarrus, qui apertius contendit hanc censuram esse simpliciter censuram et obligare, dicat, valere parum plus nihilo, nisi in foro exteriori, propter scandalum, post declarationem. Et ratione probatur, quia si scandalum quacumque ratione cesset, et innotescat aliis qualitas sententiæ, et hominis innocentia, cessabit obligatio; ergo signum est totam hanc obligationem esse ratione scandali vitandi. Item, si duo vel tres sciant rei veritatem, coram illis licebit communicare, aut rem sacram facere, ut omnes docent; nam illam actionem censent esse satis secretam; neque enim necesse est, ut solus

omnino sit, qui illam exercet; ergo tota ratio est, quia respectu illorum paucorum cessat scandalum; ergo respective idem esset, si cessaret respectu plurium. Sicut etiam, si sic excommunicatus publice sacra faceret in eo loco, ubi ignoratur eum esse excommunicatum, nihil peccaret, solum quia nullum est scandalum, nec scandali periculum, ut in casu supponimus: ergo, etc.

47. *Resolutio.* — *Prima differentia inter hanc censuram, et omnino nullam.* — Dicendum ergo videtur, obligationem hanc proxime esse propter scandalum vitandum, nomen scandali ampliando, ut non solum sumatur, quatenus est contra charitatem, et ut ex illius obligatione vitandum est, sed ut est contra obedientiam Ecclesiæ, cui multum derogaretur, si talis censura publice contemneretur. Et ideo verum est etiam hanc obligationem vitandi hoc scandalum oriri ex vi præcepti inclusi in tali sententia justa in foro exteriori, quod etiam habet vim obligandi in interiori foro, quamvis eam vim habeat in ordine ad vitandum tale scandalum, dicto modo declaratum; propter quod auctores hæc duo simul conjungunt. Atque hæc est differentia inter hanc sententiam, et omnino nullam, quod ex sententia omnino nulla per se nulla, nascitur obligatio, etiam in exteriori foro, et in ordine ad publicas actiones; quod si interdum oriatur, est valde per accidens, et ex generali obligatione charitatis; secus vero est in præsentia, ut dixi.

48. *Secunda differentia.* — Et hinc nascitur aliud discrimen, quod superior non potest juste punire transgressorem censuræ, quæ nulla fuit, quia illa simpliciter nullam vim habet, nisi per accidens, scilicet, quia de nullitate juridice non constat, vel quia antequam constaret, contemptui habita est, vel si cum scandalo id fiat, quatenus superior auctoritatem habet ad puniendum eum, qui alios scandalizat. At vero per se, et ex sua potestate directa potest iudex punire illum, qui censuram in foro exteriori justam transgreditur; adeo ut quamvis occulte, et licite in foro conscientie illam transgressus sit, si de hoc ipso actu denunciatur, et juridice convincatur, nihilominus juste possit a iudice puniri. Et hoc est proprie illam sententiam esse validam in foro exteriori; nam, cum in illo talis sententia sit justa, jus habet superior cogendi ad illius observationem in eodem foro, et ad puniendum quemlibet transgressorem in eodem foro; hujusmodi autem est